

Problemes de viabilitat de la televisió digital terrestre (TDT)

Joan Majó i Cruzate

Exministre d'Indústria;
expresident de l'European Institute for the Media;
exdirector general de la CCRTV

L'autor analitza el procés d'implantació de la televisió digital terrestre a Catalunya, en el context més general de la política de comunicació i de telecomunicacions a Espanya i Europa. Aprofundeix en les contradiccions que es deriven de la multiplicació de l'oferta de canals televisius, especialment en la situació de crisi que caracteritza el final de la primera dècada del nou segle. Es remarca que, en el futur, es deixarà de parlar de forma separada de l'accés als serveis de televisió i d'internet. Aquest procés de convergència haurà de ser guiat per polítiques públiques que tractin d'evitar la progressiva pèrdua de la qualitat dels continguts televisius.

L'impuls cap a la televisió digital es va iniciar a Brussel·les al començament dels anys noranta. Era la darrera etapa d'un procés de digitalització que havia ja transformat deu anys abans altres sectors com la telefonia i la reproducció de la música, i que ara entrava en la imatge: en la fotografia, en el cinema i en la televisió

Aclariments

Els editors de l'*Informe de la comunicació a Catalunya* em van fer arribar, en forma de pregunta, el títol d'aquest article demanant la meva opinió. He entès que més que un informe se'm demana una previsió situada en el present però mirant cap al futur, i que l'àmbit de l'anàlisi hauria de ser fonamentalment Catalunya. Intentaré complir l'encàrrec, però amb quatre advertiments inicials. En primer lloc, no puc fer-ho sense mirar enrere, ja que el present està molt condicionat per algunes decisions de fa uns anys que cal recordar i entendre. Per tant, he de començar amb una mirada al passat, fent una mica d'història. En segon lloc, la previsió no pot quedar reduïda a Catalunya, ja que la nostra situació, ens agradi o no, està plenament condicionada per decisions espanyoles i europees. Per tant, l'àmbit serà molt més ample que el suposat. Vull deixar clar, en tercer lloc, que el contingut d'aquest capítol es recolza en idees i reflexions que ja he anat exposant al llarg dels darrers deu anys en molts articles i conferències, i que ara he intentat reordenar i actualitzar. I, finalment, vull advertir que el relat tindrà un caràcter molt personal, ja que he viscut molt de prop una gran part d'aquesta història. Perdoneu, per tant, la possible subjectivitat de les meves anàlisis.

La història de la TDT

L'impuls cap a la televisió digital es va iniciar a Brussel·les al començament dels anys noranta. Era la darrera etapa d'un procés de digitalització que havia ja transformat deu anys abans altres sectors com la telefonia i la reproducció de la música, i que ara entrava en la imatge: en la fotografia, en el cinema i en la televisió. Jo vaig participar molt directament en aquesta decisió de la UE i en l'elaboració de les normes tècniques que van permetre l'aparició de la TDT. A causa d'això, vaig haver de fer moltes presentacions al llarg de tot Europa sobre els avantatges de la televisió digital. En totes aquestes ocasions acabava dient —cosa que no agradava a tothom— que la TD (televisió digital) era la televisió del futur, però que la TDT (televisió digital terrestre) era una tecnologia de transició, prevista per a un període no gaire llarg, perquè a la llarga s'aniria acabant la transmissió per ones i la televisió es transmetria majoritàriament per cable.

Aconsellava a aquells països que ja tenien una bona xarxa de cable de fibra òptica i poca xarxa de repetidors de televisió per ones (per exemple, Bèlgica i Holanda) que completessin la xarxa de cable i que adoptessin directament la TDC, tal com van fer. En canvi, deia a aquells països amb una extensa xarxa de repetidors i molt poc cable (com, per exemple, Espanya o el Regne Unit) que la TDT els permetria utilitzar tota la xarxa existent i facilitar la transició al digital de la manera més ràpida i menys costosa.

Tenia clar que, a la llarga, la televisió es transmetria sobretot per cable. Internet estava encara en els seus inicis i, per tant, no es podia pensar que tingués un impacte tant directe sobre el consum televisiu

com està tenint. El que jo intuïa està passant, però de manera diferent a com jo imaginava. Creia que la *televisió per ones* s'aniria substituint progressivament per la *televisió per cable* i ara queda clar que en realitat s'anirà substituint per la *televisió per internet*. La diferència rau en el fet que aquesta darrera es distribueix majoritàriament per cable, però no per un cable específic per a la televisió, sinó per una xarxa que permet transmetre veu, dades, vídeo, internet... i que canvia la manera de rebre la televisió, afegint interactivitat i asincronia, és a dir, arraconant el model clàssic de distribució.

Dit això, és important entendre que la principal diferència entre la televisió analògica i la digital és que mentre la primera només es podia distribuir per un sistema específic, la segona es pot rebre a través de qualsevol xarxa (sempre que tingui un ample de banda suficient) i, per tant, les característiques de la xarxa (bidireccionalitat, capacitat d'emmagatzemament intermedi) transformen el que era un *mitjà* de comunicació en un *espai* de comunicació.

Com he dit, Espanya va ser dels països europeus que, encertadament, va adoptar la TDT. Però els seus primers passos van ser molt poc afortunats. La tecnologia estava disponible a mitjan anys noranta i els responsables del govern espanyol, mitjançant Retevisión, que era l'empresa que feia la difusió de tots els canals, van començar a preparar un pla de canvi tecnològic per a totes les cadenes existents. El pla va quedar paralitzat amb el canvi de govern que hi va haver després de les eleccions de 1996 amb l'arribada al poder del Partit Popular. Es va optar per una altra estratègia, que a Brussel·les no vàiem gens clara, consistent a introduir la TDT només per mitjà de noves cadenes de pagament. Va ser el llançament de QuieroTV. Crec que no és cap disbarat pensar que en aquest canvi hi va haver un fort component polític per crear una competència a l'única cadena de pagament existent aleshores, Canal+. En tot cas, mancada de continguts interessants, l'experiència va ser un fracàs econòmic estrepitos i QuieroTV va desaparèixer. Va ser una llàstima, perquè s'hi van perdre un bon grapat de milions, però sobretot perquè va endarrerir el canvi al digital gairebé deu anys. El govern va concedir alguns nous múltiples digitals en obert que no van aconseguir treure el cap...

A partir de 2004, el nou govern va reprendre la línia inicial, la més raonable i la que s'ha fet servir arreu, i va posar en marxa el procés de transició atorgant llicències digitals a totes les cadenes que estaven emetent en analògic. Però, segurament també per raons polítiques, va concedir abans dues noves llicències analògiques, fet que va augmentar, a tot l'estat, el nombre de cadenes analògiques en obert de quatre a sis, sense comptar les autonòmiques. En la concessió de les llicències digitals, crec que es va cometre un error (i així ho vaig dir en aquell moment) en no resistir la pressió dels operadors i acceptar que per a cada llicència analògica que tenien es donés un múltiplex amb la capacitat i, per tant, el compromís de posar en marxa quatre canals digitals.

En la concessió de les llicències digitals, crec que es va cometre un error en no resistir la pressió dels operadors i acceptar que per a cada llicència analògica es donés un múltiplex, quatre canals digitals

Més d'hora es produirà una paradoxa: com més professional, rigorosa i plural sigui una televisió pública, menor serà l'interès dels governs a continuar assumint el seu cost

La viabilitat del nou escenari

Com a conseqüència d'aquesta petita història, l'espectador de la televisió en obert a Espanya ha passat, en deu anys, de rebre entre sis i vuit cadenes a rebre'n més de vint-i-cinc, sense comptar les locals. Crec que això ens obliga a plantejar-nos les preguntes següents: és viable aquest escenari?, és sostenible econòmicament?, les lleis del mercat reequilibraran aquesta situació?

Com actuen les lleis del mercat? Si en una ciutat s'obren massa botigues de roba i la gent no compra prou vestits, segurament moltes intentaràn baixar els preus reduint el marge i aconseguir així augmentar el consum, abans de plegar. Si obren massa forns i la gent no compra prou pa, segurament alguns hauran de tancar o dedicar-se a una altra cosa, perquè no és fàcil que la gent compri més pa pel fet que baixi una mica el preu. En els sectors normals de l'economia, la variació de la demanda obliga o bé a ajustar el preu o a disminuir l'oferta. Però, ¿com funciona un sector en què el producte és aparentment gratuït, però en canvi produir-lo té un cost molt important? La televisió és un sector en el qual el consumidor no paga allò que consumeix, com si els continguts fossin un bé gratuït.

La història que he explicat ha produït que les hores d'emissió de les televisions en obert s'hagin multiplicat aquests darrers anys per un factor que jo calculo entre quatre i vuit i, en conseqüència, la necessitat d'omplir les antenes amb continguts, propis o comprats, s'ha disparat. Això vol dir que el cost d'emetre, però sobretot de produir programes, ha augmentat molt, mentre que els ingressos dels operadors han començat un procés de reducció que jo crec que continuarà. De moment, aquests ingressos tenen dos únics orígens: la publicitat i les aportacions de les administracions públiques. Vegem quines són les perspectives, en un i altre cas.

Estem en un moment de retallada molt forta de la despesa pública, retallada que té en part un caràcter conjuntural a causa de la crisi, però que durarà alguns anys, perquè la crisi durarà alguns anys. Totes les partides pressupostàries estan afectades i és fàcil d'entendre que pels governs hi ha prioritats més clares que mantenir uns mitjans públics. Al marge d'aquest aspecte relacionat amb la crisi, pot haver-hi una tendència de fons que no és pas conjuntural. No oblidem que una televisió pública és en primer lloc un servei al país en molts aspectes (per complementar coses que no fan ni faran mai les televisions comercials, per assegurar als ciutadans una informació rigorosa, per oferir un entreteniment de qualitat, per mantenir i promoure una llengua, si és el cas), però també és vista com un servei al govern en l'aspecte informatiu, i en alguns casos aquest ha estat malauradament la raó principal de la seva existència. Crec, per tant, que més tard o més d'hora es produirà una paradoxa: com més professional, rigorosa i plural sigui una televisió pública, menor serà l'interès dels governs a continuar assumint el seu cost i, per tant, la seva part de finançament públic s'anirà reduint, i tant les televisions comercials com les públiques hauran de viure dels ingressos publicitaris, situació que augmentarà encara més la tensió del conjunt del sector.

No sé quina serà l'evolució quantitativa del sector de la publicitat en els propers anys, però és fàcil entendre tres elements qualitius. Primer: encara que es produeixi un manteniment de la despesa publicitària o fins i tot un moderat increment, mai serà suficient per fer front al cost derivat de l'enorme increment d'hores d'emissió que ha suposat la TDT a causa de la proliferació de cadenes privades i públiques. Segon: els nous elements del mercat comunicatiu dins de la xarxa, com que també estan desenvolupant-se sota el model de la gratuïtat, necessitaran cada vegada més atreure despesa publicitària, que absorbirà la d'altres mitjans, especialment els escrits i els audiovisuals clàssics. I tercer: la fragmentació de les audiències que suposa la multiplicació de cadenes fa menys rendible el tipus de publicitat per televisió que s'ha fet fins ara, i l'increment del consum a la carta facilita obviar els missatges publicitaris.

Tot això em permet preveure que les cadenes tindran menys ingressos i més costos. La solució més evident seria la disminució del nombre de cadenes, fins i tot amb la possibilitat de devolució de llicències o reservant una part de l'espectre per a emissions en alta definició, però això seria desfer part del camí fet i a vegades costa. Per la via del mercat es produiran tancaments, fusions o sindicacions que faran menys greu el desequilibri, però l'efecte final d'aquesta situació serà una disminució important de la qualitat general de la programació, a base de repeticions, retallades del pressupost de producció de nous programes, compres de baix cost, i abús de programes de producció barata (televenda, concursos, tertúlies sobre temes frívols...), no només en les "segones" cadenes sinó també en les de caràcter generalista. L'evolució encetada ara fa pocs anys demostra clarament aquesta tendència. És evident que hi ha un altre camí per fer menys greu el problema: cercar nous ingressos utilitzant alguns canals per a emissions de pagament. Ja hi ha hagut moviments en aquesta direcció i crec que continuaran, però, tal com acabo de insinuar, disminuiran la magnitud del problema però no l'eliminaran.

La insostenibilitat econòmica del model actual de la TDT haurà portat a una multiplicació molt gran de l'oferta, però també a una important disminució de la qualitat del conjunt dels programes, tant en els aspectes tècnics com, sobretot, en els continguts. Caldria prendre mesures, tant des del mercat com des de les administracions, per deturar aquesta deriva i retornar a un servei públic (les emissores privades també actuen a partir de una llicència) de més qualitat.

Les perspectives

Segueixo creient, com creia fa quinze anys, que la TDT representa una etapa de transició, una etapa bona, positiva, necessària, d'una durada no massa llarga (quinze, vint anys?), no destinada a perviure. Crec, a més, que en el cas espanyol, alguns errors que ja he explicat han endarrerit la seva aparició i, per tant, han escurçat per davant la seva vida; i que si d'altres no es corregeixen poden fer més difícil la seva viabilitat.

Crec que la televisió digital terrestre està amenaçada a mig termini des de tres direccions: una, per ser televisió, l'altre, per ser digital, i finalment, per ser terrestre. Alguna d'aquestes amenaces no representa res de

La insostenibilitat econòmica del model actual de la TDT haurà portat a una multiplicació molt gran de l'oferta, però també a una important disminució de la qualitat del conjunt dels programes, tant en els aspectes tècnics com, sobretot, en els continguts

De mica en mica la xarxa de repetidors terrestres de TDT i la corresponent transmissió per ones aniran reduint-se i que, en canvi, caldrà augmentar molt la capacitat de la xarxa de cable

dolent ni d'imprevist (la TV en blanc i negre va ser amenaçada i batuda per la TV en color i tots ens en felicitem!), però d'altres demanen una reflexió. Vegem-les les tres, començant pel final.

Ja he explicat abans que penso que a la llarga desapareixerà la necessitat d'una xarxa de distribució específica per a la televisió i per tant la necessitat a casa d'una entrada exclusiva (antena) per rebre-la. Quan la xarxa de comunicació (abans en dèiem *xarxa telefònica*) tingui la capacitat de transportar prou megabytes per segon, prescindirem d'aquesta altra entrada i el senyal arribarà a l'usuari majoritàriament per internet. En el cas de l'ús actiu de la televisió, amb interactivitat i amb consum a la carta, és imprescindible, perquè la xarxa de la TDT no ho permet; però penso que una vegada es faci una part del consum per la xarxa de cable, no es mantindrà l'altra part per l'antena. Per tant, hi haurà un sol punt d'entrada de senyal a l'habitatge, i serà el cable. Això vol dir que de mica en mica la xarxa de repetidors terrestres de TDT i la corresponent transmissió per ones aniran reduint-se i que, en canvi, caldrà augmentar molt la capacitat de la xarxa de cable.

La TDT està amenaçada per ser terrestre, com acabo de dir, però tant ella com la TDC (cable) i la TDS (satèl·lit) ho estan per l'extensió de la TV per internet, que, tal com he comentat, no és només una nova manera de distribuir televisió, sinó que és molt més que això: és una nova manera de consumir televisió. És probable que per la dificultat d'extensió de la xarxa en segons quines àrees, hi hagi necessitat d'utilitzar la TDS i això allargui la seva vida, però crec que la continuïtat de les xarxes terrestres i per cable serà més aviat limitada. Que ningú no es prengui això com una mala notícia; és un pas endavant molt important i suposarà tenir l'oportunitat de triar entre diferents maneres de veure continguts audiovisuals. L'augment de les opcions sempre és positiu.

L'afirmació que acabo de fer necessita una matisació. L'augment d'opcions per triar és bo sempre que les opcions siguin bones. Val més poder triar entre cinc opcions bones que entre quinze de mediocres. L'experiència de la introducció de la TDT, amb el gran increment del nombre de canals gratuïts que ha comportat, no ha millorat el panorama general, sinó que, al meu entendre, l'ha empitjorat. I aquesta és la tercera gran amenaça: el desequilibri entre l'oferta de programes i continguts i els recursos per finançar la seva producció. Els canvis tecnològics han permès i els governs han decidit augmentar molt l'oferta, però en canvi no hi ha hagut un increment de recursos.

Aquesta situació, que en un altre mercat es corregiria per la via dels preus, no es reequilibrarà. Com que els consumidors no paguen el que consumeixen, el mecanisme no funciona. Encara més: s'hi ajuntarà la irrupció del mercat d'internet, on també funciona la gratuïtat. Només es pot resoldre inventant nous tipus de ingressos (abonaments, televisió de pagament, pagar per veure) o reduint l'oferta (tancament de canals, devolució de llicències, fusió de cadenes, sindicació en xarxes). Ni una cosa ni l'altra està exclusivament en mans del mercat, ja que existeix una regulació pública de l'activitat radiodifusora que ho ha de permetre o fins i tot promoure, però de moment no sembla que les administracions es mostrin disposades a liderar l'operació.

Si es deixa que les coses segueixin el seu curs, ens trobarem en una situació en la qual la qualitat dels continguts anirà baixant per tal de reduir els costos de producció, els recursos totals per adquirir programes o pel·lícules a fora disminuiran, les adquisicions de drets esportius s'hauran de revisar, i les hores d'emissió de remissions o de programes de molt baixa qualitat aniran augmentant.

Deixo només apuntada una altra eventualitat que podria mantenir la gratuïtat de la televisió: que els operadors decidissin oferir programes de manera oberta als seus clients encara que fos una activitat deficitària, compensant aquest perjudici amb el negoci de la connectivitat. Seria una manera de complementar els ingressos publicitaris actuals amb una mena d'ingressos d'“esponsorització” per part dels operadors telefònics o de xarxa. Ja hi ha moviments avançats en aquest sentit.

És per tot això que m'agradaria que s'acabés aquesta actitud passiva de les autoritats reguladores i que es preparés un pla estratègic consensuat amb el sector privat per garantir la sostenibilitat futura del sector audiovisual, sostenibilitat que a Espanya passa per garantir la viabilitat i la no degradació de la TDT.

